

13. *Masson Ph.* La marine française et la Mer Noire (1918—1919) / Philippe Masson. — Paris, 1982. — 670 p.
14. Nomenclature des journaux, revues, périodiques français paraissant en France et en langue française à l'étranger // L'Argus de la presse. — Paris, 1917—1937.
15. *Pelissier J.* La tragédie Ukrainienne / Jean Pelissier. — Paris, 1988. — 156 p.
16. *Pelissier J.* Ma vie douloureux, trahie et fervente : [Journal manuscrit déposé à BUSP] / Jean Pelissier. — Paris. — 6000 p.
17. *Soutou G-H.* Recherches sur la France et le problème des Nationalités pendant la Première guerre mondiale: Pologne, Lithuania, L'Ukraine / George-Henry Soutou, Ghislain de Castelbjac et Sébastien de Gasquet. — Paris, 1995. — 230 p.

Acknowledgements

This research, field work and re-discovery of the French periodicals in the holdings of the French archives and libraries was accomplished under the auspices of the Fondation Maison des Sciences de l'Homme (Paris), in the framework of the support of post-doctoral mobility by the French governments of the young researchers from Ukraine in 2015. I would like to express my deep and outmost gratitude to Director of the Foundation — Dr. Marta Craveri, project manager — Marion Fanjat and the French government for management and funding of my short-term research stay. Their help, assistance and guidance in realization of the research project entitled «The French press in Ukraine — the Ukrainian French-language press in France — the French-Ukrainian bilingual press in France» (1917—1922, 1924—1926 yrs)» are greatly acknowledged.

Надія Браїлян

ЧАСОПИСИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ У БРАТИСЛАВІ
НАПРИКІНЦІ 1920-х — НА ПОЧАТКУ 1940-х рр.:

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ

Проаналізовано видання громадських організацій українських емігрантів у Братиславі наприкінці 1920-х — на початку 1940-х рр.; висвітлено особливості функціонування та змістового наповнення часописів.

Ключові слова: часописи, українські емігранти, громадські організації, Братислава.

Проанализированы издания общественных организаций украинских эмигрантов в Братиславе в конце 1920-х — в начале 1940-х гг.; освещены особенности функционирования и текстового наполнения изданий.

Ключевые слова: периодические издания, украинские эмигранты, общественные организации, Братислава.

In the article are analysed periodicals of public organizations of the Ukrainian emigrants in Bratislava in the late 1920s — in the early 1940s, the main features of functioning and semantic block of magazines are disclosed.

Key words: periodicals, Ukrainian emigrants, public organizations, Bratislava.

На початку 1920-х рр. у Чехо-Словацькій Республіці опинилася велика кількість українських емігрантів, частина з яких поселилася у Братиславі. Тут, як і в інших місцях скупчення українців, виникали громадські організації, першою з яких була «Українська Колонія в Братиславі», заснована у травні 1922 р., що «ставила метою правну й матеріальну підтримку своїх членів» [9]. Ця організація проіснувала тривалий час — близько двадцяти років і успішно виконувала свої завдання, зокрема, утримувала притулок, де могли перебути якийсь час потребуючі українці (Бюлетень Спілки Українських Інженерів на Словаччині. — 1940. — Ч. 10. — С. 36), однак видавничої діяльності «Українська Колонія в Братиславі» не проводила.

Суттєве зростання кількості українських емігрантів у Словаччині, насамперед у Братиславі, спостерігалось наприкінці 1920-х рр., оскільки в цей час сюди прибували у пошуках роботи випускники різних відділів Української господарської академії у Подєбрадах (далі — УГА). У Братиславі українцям легше, ніж у Празі, можна було знайти фахову роботу, оскільки випускники чеських високих шкіл їхали сюди не надто охоче.

На початку серпня 1929 р. у Братиславі утворилася «Українська Громада “Єдність” на Словаччині» (далі — Громада), яка «видавала свій бюлетень, провадила курси й просвітню діяльність взагалі» [11, с. 88]. Організаторами та провідниками Громади були здебільшого українські емігранти, що переїхали до Словаччини у пошуках роботи по завершенню навчання в УГА. Так, засновником і головою

Громади та редактором її видання був Сава Петрович Зеркаль*, випускник агрономічного відділу УГА 1928 р. [16, с. 90]. Членами управи Громади були інженери-агрономи Григорій Пустовар** та Олександр Яременко***, інженери-лісівники Микола Гуща****, Ярослав Івантишин***** та Максим Ломацький*****, а також інженер-технолог Андрій Остахів*****.

Перше число «Бюлетеня» із підзаголовком «неперіодичний орган «Української Громади “Єдність” на Словаччині» [12, с. 63—64] побачило світ 1 грудня 1929 р. Управа Громади зазначала, що, приступаючи до випуску бюлетеня, має на меті «більш ширше та систематичне ознайомлення як своїх членів так і ширше українське громадянство з працею та з напрямком діяльності громади». Водночас завдання бюлетеня не обмежуватимуться виключно висвітленням праці Громади, а корегуватимуться залежно від запитів і потреб читачів. Редакція закликала якнайширші кола українців долучатися в той чи інший спосіб до участі в житті Громади, не роблячи «ніякої

* Зеркаль Сава Петрович (11.01.1896, хутір Зеркалька Хмельівської вол. Роменського пов. Полтавської губ. — 17.10.1980, м. Нью-Йорк, США) — український громадський діяч, інженер, педагог, редактор, видавець, публіцист [2, с. 410; 7; 13; 16, с. 218]. Закінчив агрономічний відділ УГА у травні 1928 р. [16, с. 90]. З вересня 1928 р. до квітня 1945 р. працював у Братиславському відділі з регуляції річок і меліорації міністерства земельних справ [17].

** Пустовар Григорій (04.03.1899, м. Лебедин, Харківщина — ?) — український громадський діяч, інженер. У 1927 р. закінчив агрономічний відділ УГА [14; 16, с. 91, 220].

*** Яременко Олександр (21.12.1899, м. Ногайськ, Таврія — ?) — український громадський діяч, інженер. Воював у лавах Армії УНР [3]. Закінчив агрономічний відділ УГА 1928 р. [16, с. 92, 222].

**** Гуща Микола (01.12.1895, Баришполь, Полтавщина — ?) — український громадський діяч, інженер. Воював у лавах Армії УНР [3]. Випускник лісового відділу УГА 1929 р. [16, с. 93].

***** Івантишин Ярослав (27.07.1903, Озеряни, Галичина —?) — український пластовий організатор, громадський діяч [10, с. 279]. Закінчив лісовий відділ УГА 1929 р. [16, с. 93].

***** Ломацький Максим Іванович (11.08.1896, м. Бар, Поділля — травень 1943) — український військовик, громадський діяч [6, с. 193]. У 1928 р. закінчив лісовий відділ УГА [16, с. 93].

***** Остахів Андрій (18.05.1902, м. Київ — ?) — український громадський діяч, інженер. Воював у лавах Армії УНР [3]. Випускник хіміко-технологічного відділу УГА 1928 р. [16, с. 95].

різниці між собою ні територіальної, ні політичної, ні конфесійної», і наголошувала на важливості об'єднання у боротьбі «не лише за шматок хліба, а й за право та ідею нашого національного визволення» (Ч. 1. — С. 1).

Управа Громади запрошувала до співпраці громадян, «озброєних наукою, знанням, ширшим світоглядом та життєвим досвідом», а тих, що відчувають «незадоволення у певних стремліннях», — до «полагодження їхніх потреб серед організованого суспільства» (Ч. 1. — С. 1).

Одним із своїх основних завдань Громада «Єдність» вважала влаштування на працю своїх членів, про що й звітувала регулярно на сторінках «Бюлетеня». Так, упродовж осені 1929 р. стараннями управи Громади вміщено на постійну працю 5 інженерів, а на тимчасову — 8 осіб (Ч. 1. — С. 1); навесні 1930 р. працевлаштовано 5 членів громади (Ч. 4. — С. 1). Зі сторінок бюлетеня управа зверталася до українського суспільства із закликом допомагати у працевлаштуванні зареєстрованим у громаді безробітним, серед яких було чимало фахівців із закінченими вищими школами, зокрема лікарі, правники, інженери (агрономи, лісівники, гідротехніки), вчителі, а також водії та механіки і робітники без спеціальної підготовки (Ч. 2. — С. 2).

Окрім працевлаштування, серед своїх найближчих завдань управа Громади називала: створення бюро правничої допомоги, запровадження курсів українознавства та вивчення української мови (для дітей і дорослих), організацію їдальні, театрального гуртка та оркестру.

Управа Громади дбала також і про культурне життя та дозвілля українців, зокрема, були організовані курси українських народних танців під керівництвом інженера Ярослава Івантишина (одного із учнів відомого українського хореографа Василя Авраменка) та чоловічого хору під керівництвом д-ра Андрія Малика. У «Бюлетені» вміщувалися повідомлення про успішне проведення «приятельських вечірок», на які запрошували, крім українців, і «місцевих громадян», програма яких включала, зокрема, українські пісні і танці. Стараннями Громади було облаштовано читальню-клуб, де можна було як читати українські та іноземні часописи, так і проводити зустрічі тощо. Анонсувалося проведення урочистих заходів, наприклад академії «на спомин дня проголошення незалежності

та соборности Укр. земель» 22 січня 1930 р. (Ч. 1. — С. 2), а також звітувалося про проведення Шевченківського свята та відзначення 80-ліття президента Т. Масарика (Ч. 4. — С. 2).

Управа Громади зазначала, що «свідома всіх труднощів... на шляху до переведення намічених завдань», однак висловлювала сподівання, що за діяльної моральної та матеріальної підтримки усі вони будуть подолані, бо «організована праця — то сила» (Ч. 1. — С. 2). І справді, принаймні частину намічених завдань Громаді вдалося реалізувати досить швидко — уже в січні 1930 р. вміщено повідомлення про заснування «референтури правової допомоги» під керівництвом д-ра Малика (Ч. 2. — С. 3) та оголошено про прослуховування охочих вступити до струнного оркестру (Ч. 2. — С. 2).

Під постійною рубрикою «З життя та діяльності Громади» містилися інформації про склад її управи та ревізійної комісії, проведені збори, прийняття нових членів, влаштовані заходи тощо. Друкувалися звіт скарбника Громади (Ч. 4. — С. 2—3), заклики до громадян вступати у члени, сплачувати внески (вони становили 5 корон на місяць, тобто 60 — річно), брати участь у роботі гуртків та секцій тощо.

На сторінках «Бюлетеня» редакція висловлювала подяку всім, хто спричинився до проведення тих чи інших акцій, надавав пожертви, надсилав журнали і часописи для читальні-клубу, а також подавала важливі для українців адреси, наприклад книгарні, де у продажі є книги українською мовою, тощо.

Громада «Єдність» зверталася до всіх українських громадян у Словаччині, а насамперед — випускників УГА з пропозицією добровільного оподаткування на суму 1% із свого прибутку на користь українських студентів-«недопомоговців» УГА в Подєбрадах («недопомоговцями» називали студентів, які не отримували стипендії чи грошової допомоги). У «Бюлетені» публікувалися прізвища жертводавців (зокрема, до їх числа входила вся управа Громади) та внесені ними суми, а також загальна кількість надісланих коштів.

З ініціативи управи Громади порушувалося питання встановлення пам'ятника українцям, що померли у Братиславі та загалом у Словаччині, — як українським емігрантам, так і військовополоненим (Ч. 1. — С. 1, 2, 4).

Громада «Єдність» намагалася надавати допомогу своїм членам у скрутних ситуаціях, наприклад, важко хворого робітника

було влаштовано до шпиталю (Ч. 4. — С. 1). Розглядалося питання про організацію каси взаємодопомоги, яка б могла надавати членам громади позички і допомогу, остаточно це питання мали вирішити загальні збори Громади (Ч. 4. — С. 2).

У ч. 4 «Бюлетеня», яке вийшло 1 червня 1930 р., значну увагу було приділено заснуванню 11 травня того ж року ще однієї української громадської організації у Братиславі — «Спілки Українських Інженерів на Словаччині» (далі — Спілка), обґрунтовано необхідність її створення, висвітлено її основні завдання, названо членів управи Спілки тощо.

Так, редакція зазначала, що у Словаччині є досить велика кількість українських інженерів і, швидше за все, число їх у майбутньому зростатиме, оскільки чеські інженери не охоче їдуть сюди на роботу з огляду на гірші, ніж в інших регіонах ЧСР, економічно-соціальні умови (Спілка Українських Інженерів на Словаччині. — Ч. 4. — С. 3—4). З іншого боку, практика показала, що «Українська громада “Єдність”» «як організація громадська не зможе в належний спосіб боронити станових інтересів своїх членів-інженерів», тож виникла потреба у заснуванні спеціальної організації. Установчі збори, скликані 11 травня 1930 р., прийняли статут та обрали керівні органи «Спілки Українських Інженерів на Словаччині», до яких ввійшли Євген Науменко* (голова управи), Михайло Гуца (заступник), секретар Іван Катеринич** та ін. (Ч. 4. — С. 3). Серед основних завдань новоутвореної Спілки були: «зєднати всіх українських інженерів на Словаччині»; у співпраці з іншими українськими організаціями створити Союз українських інженерів у ЧСР; взяти участь у підготовці та проведенні з'їзду українських інженерних організацій у Празі; провести Всеукраїнський з'їзд українських інженерів і техніків, для чого підтримувати контакти із Технічним товариством у Львові (Ч. 4. — С. 3).

«Українська Громада “Єдність” на Словаччині» була «розв'язана урядовими чинниками в грудні 1930 р.» (Зеркаль С. Життя

* Науменко Євген (18.02.1894, м. Харків — ?) — український громадський діяч, інженер. Випускник лісового відділу УГА 1929 р. [7, с. 94].

** Катеринич Іван (02.12.1899, с. Погоріле, Поділля — ?) — український громадський діяч, інженер. Воював у лавах Армії УНР [3]. Закінчив УГА з дипломом інженера-гідротехніка 1929 р. [16, с. 97].

та діяльність Спілки Українських Інженерів на Словаччині за 10 років // Бюлетень Спілки Українських Інженерів на Словаччині. — 1940. — Ч. 10. — С. 13), тоді ж припинилося на 4-му числі і видання її «Бюлетеня». Фактично, «Українська громада “Єдність”» «трансформувалася» у «Спілку Українських Інженерів на Словаччині», оскільки заснували й очолили її ті ж українські інженери, які були провідними діячами «Громади “Єдність”»: Микола Гуца, Сава Зеркаль, Ярослав Івантишин, Іван Катеринич, Максим Ломацький, Євген Науменко.

Упродовж 1931—1932 рр. членом управи Спілки був і відомий український поет та громадський діяч Л. Мосендз*, який у цей час перебував у Братиславі й працював у лабораторії винарства.

В установчих загальних зборах у грудні 1930 р. брали участь 16 українських інженерів (Бюлетень Спілки Українських Інженерів на Словаччині. — Ч. 8. — С. 5), однак кількість членів товариства інтенсивно зростала. Так, на 1 лютого 1931 р. у Словаччині перебувало 26 інженерів — членів Спілки і не членів «коло 10—12 інженерів» [4, с. 4], а вже у січні 1932 р. Спілка нараховувала «32 члени дійсних та 2 члени допомагаючих» (Ч. 2. — С. 2).

Орган Спілки п. н. «Бюлетень Спілки Українських Інженерів на Словаччині» (далі — «Бюлетень Спілки») почав виходити 1931 р. і з перервою у 1936—1938 рр. проіснував до 1941 р. [12, с. 66—67]. Перше число побачило світ 15 серпня 1931 р. накладом 150 пр. Редагувала його колегія, незмінним членом якої упродовж усього часу існування часопису був Сава Зеркаль. Окрім нього, у складі редколегії в різний час працювали: Ярослав Івантишин, Микита Мочарний**, Григорій Пустовар, Яків Чекірда*** та ін.

* Мосендз Леонід Маркович (20.11.1897, м. Могилів-Подільський — 13.10.1948, м. Блоне, Швейцарія) — український письменник, військовик, публіцист, науковець [5, с. 218]. У 1928 р. закінчив хіміко-технологічний відділ УГА і переїхав до Братислави [16, с. 95].

** Мочарний Микита (? — ?) — український громадський діяч. Воював у лавах Армії УНР [3]. У 1922 р. навчався в УГА [6, с. 108], однак у списку випускників Академії його прізвище не значиться.

*** Чекірда Яків Оникійович (? , с. Іванківці Проскрівського пов. — після 1972) — український військовик, громадський діяч. Брат відомого повстанського отамана Віктора Чекірди (псевдо — Чорний Ворон) [6, с. 37].

Одним із життєво важливих і складних питань для українських емігрантів, вирішенням яких займалася Спілка, було влаштування на працю. Протягом усього часу існування при Спілці діяв відділ праці, до якого надходило чимало «зголошень про пошук роботи від українських інженерів з Подєбрад, Праги, Брна» [4, с. 4], і багатьом із них вдавалося підшукати працю у Словаччині. Робота відділу праці регулярно висвітлювалася на сторінках «Бюлетеня Спілки», а також постійно вміщувалася відозва Спілки до всіх читачів з проханням інформувати управу про відомі їм вакансії та можливості працевлаштування.

У лютому 1932 р. була створена «Комісія Абсольвентів УГА», яка багато років працювала над тим, аби домогтися офіційного визнання чеськими урядовими чинниками за випускниками УГА права використовувати титул «інженер» та отримувати платню згідно з відповідною категорією. «Комісія Абсольвентів УГА» функціонувала при Спілці «як самостійна одиниця» (Ч. 7. — С. 2) і провадила «акцію правного визнання дипломів УГА в ЧСР», очолював її інженер Володимир Сімонович, до складу комісії входили Є. Науменко, Я. Івантишин, Г. Радченко.

Діяльність комісії постійно висвітлювалася на сторінках «Бюлетеня Спілки», і лише у ч. 11, яке вийшло у жовтні 1941 р., містилося довгоочікуване повідомлення про урядовий наказ № 106, який урівнював абсольвентів УГА із випускниками Словацької високої технічної школи у Братиславі, — позитивний результат, над яким «Комісія Абсольвентів УГА» працювала протягом багатьох років (Ч. 11. — С. 44).

У «Бюлетені Спілки» постійно існувала рубрика «З життя організації», під якою публікувалися відомості про проведені збори та заходи, зміни в керівних органах — управі Спілки та ревізійній комісії, фінансові звіти, дані про нових та вибулих членів, листування управи тощо.

Редакція «Бюлетеня Спілки» інформувала читачів про українські громадські організації та їхню діяльність. Так, вміщено повідомлення про першу українську емігрантську організацію «Українська Колонія в Братиславі», яка у травні 1932 р. відсвяткувала своє десятиліття (Ч. 3. — С. 6). Подано інформацію про заснування у Братиславі філії «Просвіти» з Ужгорода. Ініціював заснування

філії та провів установчі збори відомий український громадський діяч Костянтин Бризгун*. Події з життя «Української студентської громади у Братиславі», заснованої восени 1931 р., також постійно привертали увагу редакції.

З великим натхненням редакція повідомляла про створення у травні 1932 р. на конгресі у Львові Федерації Українських Інженерів — «єдиної інженерської централі, що об'єднує наших інженерів як на рідних землях, так і на еміграції» (1932. — Ч. 3. — С. 1). Планувалося також видавати офіційний орган федерації, й у зв'язку з цим редакція попереджала, що надалі «Бюлетень Спілки» не друкуватиметься окремо, а буде вміщуватися «в офіційному органі Федерації Українських Інженерів», а також рекомендувала усім членам Спілки передплачувати журнал «Технічні Вісті» (Львів, 1925—1939) «яко тимчасовий орган федерації» (Ч. 3. — С. 8). Однак оскільки офіційний орган Федерації українських інженерів не був створений, то «Бюлетень Спілки» продовжував виходити самостійно.

Від 1 січня 1933 р. для інженерів-українців «почалася прикра доба: господарська криза в ЧСР захопила все господарство... появилось багато безробітних інженерів навіть чехів, українців теж в урядах звільнено майже 50%» [4, с. 11]. Чимало звільнених українців «найшли собі шлях на Карпатську Україну і там ставали довірливими учителями з дуже низьким платом» [4, с. 17]. Таким чином, у другому півріччі 1932 р. і першому — 1933 р. із Словаччини виїхало чимало українців, зокрема членів Спілки українських інженерів, і для неї це проявилось «в слабій організаційній чинності і депресії» [4, с. 11].

Ця складна ситуація відображена у публікаціях ч. 6 «Бюлетеня Спілки» від 1 жовтня 1933 р., де подано огляд життя українських інженерів та їх кількість у Словаччині, а також статистичні дані про чехословацьких інженерів, згідно з якими на 1 липня 1933 р. нараховувалося 2000 членів Спілки інженерів Чехо-Словаччини, з них — 465 безробітних, тому зрозуміло, що українські інженери стикалися із значними труднощами у працевлаштуванні.

* Бризгун Костянтин (14.12.1892, с. Брикове, Волинь — 10.02.1986, м. Торонто, Канада) — український лікар, редактор, видавець, громадський діяч [1, с. 52].

Відомості про чергові зміни у складі управи опубліковані у ч. 7, яке побачило світ 10 січня 1934 р.: головою Спілки обрали Микиту Мочарного, першим заступником — Ярослава Івантишина, другим — Максима Федоріва*. Необхідність двох заступників голови виникла тому, що члени управи часом мусили на тривалий час виїжджати «на урядові праці» (у відрядження) за межі Братислави. Опубліковано також повідомлення про прийняття та виключення членів, звільнення від сплати внесків безробітних членів Спілки тощо.

На сторінках «Бюлетеня Спілки» постійно висвітлювалася діяльність окремих структур, діючих при Спілці українських інженерів, як-от: Комісії абсолювентів УГА, бюро правної поради, допомогового і позичкового фонду, читальні та бібліотеки. Детальну інформацію про чисельність фонду бібліотеки, його склад, а також години роботи і правила користування вміщено у ч. 7 (с. 2—3).

Статистичні дані про членів Спілки за п'ять років її існування були опубліковані у ч. 8 за 15 березня 1935 р. і свідчили, що «до Спілки вступило 55 членів дійсних і 4 співчуваючих» і на березень 1935 р. нараховується 34 дійсних члени і 2 — співчуваючих (Ч. 8. — С. 6). Управа повідомляла також про намір видати збірник, «присвячений п'ятилітньому існуванню Спілки», і просила «вже тепер засилати матеріали до вміщення в збірникові» (Ч. 8. — С. 6). Однак цей намір так і не був реалізований, більше того, уся видавнича діяльність управи Спілки припинилася на понад три роки. Підставою для такої перерви стали «ріжні причини, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру в життю Спілки» (Ч. 9. — С. 1), — пояснювала редакція у наступному, 9-му, числі «Бюлетеня Спілки» (25 червня 1939 р.). І називала деякі причини, зокрема вимушене переміщення багатьох активних діячів Спілки або з огляду на втрату роботи чи вимогу працедавця, або через рішення піти «добровільно на службу своєму народові» у Карпатській Україні (Ч. 9. — С. 1).

Детальніше причини завмирання у роботі Спілки впродовж 1936—1938 рр. названі у публікації С. Зеркаля «Життя та діяльність Спілки Українських Інженерів на Словаччині за 10 років» (1940. —

* Федорів Максим (21.04.1900, Черняхів, Київщина — ?) — український громадський діяч, інженер. 1929 р. закінчив агрономічний відділ УГА [16, с. 92].

Ч. 10. — С. 2—17), де зазначено, що протягом цього часу управа Спілки намагалася зберігати зв'язок із своїми членами, а також українськими інституціями, «полагоджувала біжучі денні справи» і зрідка мала можливість скликати засідання управи (с. 5).

14 березня 1939 р. ЧСР перестала існувати, на окупованих німцями землях утворився «Протекторат Чехії і Моравії», а Словаччина стала окремою державою — Словацькою Республікою. Після розгрому угорцями Карпатської України звідти до Братислави повернулася значна кількість українських спеціалістів та робітників, зокрема й інженерів. Оскільки у цей час уряд Словацької Республіки звільнив у різних державних установах значну кількість працівників-чехів, то всіх потребуючих українців вдалося влаштувати на працю [4, с. 23]. На 28 липня 1939 р. у Словаччині перебувало 32 абсолюенти УГА, всі вони працювали у державних та міських урядах чи на приватних підприємствах [4, с. 25].

Управа Спілки проводила «Акцію допомоги емігрантам з Карпатської України» (1939. — Ч. 9. — С. 3—4) з метою забезпечення існування тим емігрантам, які не можуть подбати про себе самі: людям похилого віку, дітям, студентам. Для цього управа, зокрема, зверталася із листами до «українського патріотичного і жертвенного громадянства в Америці» (1939. — Ч. 9. — С. 3), у відповідь на які отримувала кошти і розподіляла їх між потребуючими. Також Спілка українських інженерів брала участь у роботі «Ліквідаційного комітету для справ втікачів з Карпатської України» та «Української переходнової станиці у Братиславі», яка надавала притулок і допомагала емігрантам із Карпатської України, інформувала про їхню діяльність на сторінках «Бюлетеня Спілки» (1939. — Ч. 9. — С. 4—5; 1940. — Ч. 10. — С. 33—34).

10 квітня 1940 р. під гаслом «10 років чинности на еміграції» вийшло ч. 10 «Бюлетеня Спілки», значною мірою присвячене цій темі. Зокрема, у статті С. Зеркаля «Життя та діяльність Спілки Українських Інженерів на Словаччині за 10 років» (Ч. 10. — С. 2—17) детально проаналізовано роботу Спілки та всіх її структур упродовж 10 років. Так, бюро праці, «котре стало веде один з членів Управи», влаштувало на працю «23 особи у 28 випадках», а також провело «86 інтервенцій в справах приміщення на службу чи працю» (с. 14). Бюро правної поради від лютого 1935 р. безкоштовно

провадив Л. Харака, адвокат у Нітрі, який погодився «взяти на себе цю функцію» на прохання управи Спілки (с. 14).

У виданні вміщено також статтю Є. Науменка «Технологічне безробіття» (Ч. 10. — С. 17—20), у якій причини дедалі більшого безробіття технічних працівників пояснювалися удосконаленням «машинного парку» та раціоналізацією виробництва.

Цікавий документ, наповнений фактичними даними, становить публікація Віктора Доманицького* «Доля Української Господарської Академії в ЧСР і її професорського персоналу та абсолювентів» (Ч. 10. — С. 20—24). Данило Зубченко** (під крипт. Інж. Д. З.) у статті «Карпатська Україна та інженери — абсолювенти У.Г.А.» (с. 24—26) висвітлив працю випускників УГА як учителів, кооператорів, видавців, публіцистів і вояків в обороні державності Карпатської України у березні 1939 р. (с. 39). Цю статтю супроводжує цікава редакційна примітка, у якій наведено статистичні дані, що ними володіє редакція, а саме — протягом усього часу існування УГА її закінчили із званням інженера 546 осіб, із них на Закарпатті тривалий час працювали 87 осіб, тобто близько 16%, 6 з них працювали за фахом, 70 — «як учителі, 2 як торговці, 9 в різних інших заняттях» (Ч. 10. — С. 24).

У «Бюлетені Спілки» постійно друкувалися матеріали статистичного характеру, зокрема: Я. Івантишин «Словацька Республіка в числах» (Ч. 10. — С. 27); С. З. (крипт. Сави Зеркаля) «Перегляд європейських держав після новіших числень (За календарем “Пробоем” 1940)» (Ч. 10. — С. 28—29); С. З. «Українські землі (За календарем “Пробоем” 1940)» (Ч. 10. — С. 29). Стаття С. Зеркаля «Українські інженери при праці у Словацькій державі» (Ч. 11. — С. 15—16) містить статистичні дані про українських інженерів на основі проведеного управою Спілки у серпні 1941 р. анкетування, структуровані у таблицях. Зокрема, за цими відомостями, на 31 серпня 1941 р. у Словаччині перебував 101 інженер-українець і лише 2 з них не були працевлаштовані.

* Доманицький Віктор Миколайович (24.01.1893, с. Колодисте Звенигородського пов., Київщина — 24.03.1962, м. Міннеаполіс, США) — український педагог, науковець, редактор, кооперативний та громадський діяч [8, с. 128; 16, с. 170].

** Зубченко Данило (10.12.1899, Паляниченці, Київщина — ?) — український інженер, громадський діяч. Воював у лавах Армії УНР [3]. У 1929 р. закінчив УГА із дипломом хіміка-технолога [16, с. 95].

Редакція присвячувала увагу проблемам студентського життя у Братиславі та Словаччині загалом, вміщуючи публікації відповідної тематики, серед яких: «Українська студентська громада в Братиславі» (1932. — Ч. 2. — С. 9); Печкан Петро «З життя і діяльності українського студентства в Братиславі в минулому та нині» (1940. — Ч. 10. — С. 30—32); його ж «Українське студентство на Словаччині» (1941. — Ч. 11. — С. 18—20).

Час від часу у виданні друкувалися некрологи та біографічні матеріали, зокрема повідомлення про смерть Микити Шаповала (1932. — Ч. 2. — С. 9) та його життєпис (1932. — Ч. 3. — С. 1—4). Тут вміщено некрологи інженера-економіста Миколи Литвицького, випускника УГА, який проживав і працював у Карпатській Україні та загинув від угорської кулі у Великому Бичкові (1939. — Ч. 9. — С. 7), та Дмитра Остапчука, там же розстріляного угорцями (1939. — Ч. 9. — С. 7—8), а також інформацію про недавно померлих українських діячів, як-от: С. З. «Наші втрати» (1940. — Ч. 10. — С. 39).

Іноді у «Бюлетені Спілки» вміщувалися огляди преси під рубрикою «Що пишуть наші часописи», наприклад новини з Галичини та інших українських земель на основі повідомлень українських газет («Краківські Вісті», «Вінницькі Вісті», «Наступ») (1941. — Ч. 11. — С. 23—29).

Питанню переїзду в Україну була присвячена стаття Є. Науменка «До проблеми праці на рідних землях» (Ч. 11. — С. 8—11). Управа також зверталася до всіх, хто володіє такою інформацією, з проханням повідомляти про можливості «перевести справу переїзду на рідні землі» (с. 29).

Окрім видання «Бюлетеня Спілки Українських Інженерів на Словаччині», управа Спілки іноді випускала невеликий «Інформаційний листок», який містив повідомлення про діяльність управи, дату і тему наступних загальних зборів, прийом та вибуття нових членів тощо. Одне число «Інформаційного листка» управи Спілки побачило світ 9 жовтня 1931 р. [4, с. 13], а ще вісім чисел п. н. «Інформації Управи Спілки Українських Інженерів» вийшли упродовж 1941—1944 рр. (ч. 1 25.12.1941 — ч. 8 12.03.1944) [4, Додаток: Документи і джерела, с. 1].

Окремий «Комунікат» випускала і «Комісія Абсолютентів УГА», інформуючи про перебіг справи офіційного визнання за ви-

пускниками УГА титулу інженера, якою і займалася комісія; необхідність сплачувати внески випускниками УГА для забезпечення можливості її діяльності, фінансові звіти тощо. Вийшло одне число п. н. «Комунікат Комісії Абсолютентів У.Г.А.» у жовтні 1933 р. [4, с. 18; 15, с. 888], і ще одне було видано п. н. «Інформаційний листок Комісії Абсолютентів УГА» восени 1934 р. [15, с. 883].

Отже, наприкінці 1920-х — на початку 1940-х рр. у Братиславі виходила низка часописів, а саме: «Бюлетень Української Громади “Єдність” на Словаччині» (протягом 1929—1930 рр. світ побачили 4 числа); «Бюлетень Спілки Українських Інженерів на Словаччині» (у 1931—1935, 1939—1941 рр. з’явилися 11 чисел); «Інформаційний листок Управи Спілки Українських Інженерів на Словаччині» (одне число вийшло у 1931 р., вісім чисел — протягом 1941—1944 рр.); «Комунікат Комісії Абсолютентів У.Г.А.» (одне число — у 1933 р.); «Інформаційний листок Комісії Абсолютентів УГА» (одне число — у 1934 р.).

Ці видання відображали насамперед різнопланову діяльність громадських організацій-засновників, як-от: допомога при влаштуванні на працю; надання безкоштовної правової допомоги; організація бібліотеки та читальні-клубу; створення ощадно-позичкової спілки; заснування їдальні; влаштування культурних акцій та заходів; проведення навчання на курсах українознавства, народних танців тощо, а також слугували засобом інформування та комунікації між українцями як у Словаччині, так і в інших країнах еміграції та на українських землях. На сторінках часописів висвітлювалася участь українських громадських організацій Братислави у ширших українських заходах: створенні Федерації українських інженерів, «Комітету рятунку України перед голодом», акції допомоги емігрантам із Карпатської України та ін.

Упродовж усього часу існування ці видання стояли на позиції толерантності щодо політичних та ідеологічних поглядів своїх членів, їх походження чи партійної приналежності. Часописи не вміщували публіцистичних матеріалів, не проводили дискусій з іншими виданнями або окремими особами; їх сторінки були наповнені фактологічними, статистичними та інформаційними публікаціями, вони успішно виконували комунікативну та інформаційну функції.

Брак фінансових засобів і виїзд активних співробітників були найсуттєвішими причинами, які гальмували розвиток як україн-

ських громадських організацій, так і їхніх видань та спричиняли їх припинення. Незважаючи на складні умови існування, часописи українських громадських організацій у Братиславі існували тривалий час і внесли особливий вклад у розвиток української періодики.

Часописи громадських організацій українських емігрантів у Братиславі є цінним документом свого часу і становлять яскраву сторінку історії української еміграційної преси, дослідження якої необхідне для відтворення масштабної картини розвитку українських періодичних видань та створення повноцінної бібліографії української преси.

1. *Брайлян Н.* Бризгун Костянтин / Н. Браїлян // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Л., 2007. — Вип. 14. — С. 52—53.
2. *Брайлян Н.* Зеркаль Сава Петрович / Н. Браїлян // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Л., 2011. — Вип. 18. — С. 410—411.
3. Журнал (чернетка) зарахування старшин Дієвої Армії УНР на дійсну військову службу впродовж 1920—1923 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1923.army_unr.php.
4. *Зеркаль С.* Абсолюенти У.Г.А. і проф. В. Доманицький: документи — матеріали — спогади / Сава Зеркаль. — Новий Йорк ; Мюнхен, 1965. — 56 с. + додатки без нумерації [20 с.].
5. *Зубрицький І.* Мосендз Леонід Маркович / І. Зубрицький // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Л., 2011. — Вип. 18. — С. 217—220.
6. *Коваль Р.* Багрянні жнива Української революції: 100 історій і біографій учасників Визвольних змагань / Роман Коваль. — К. : Діокор, 2005. — 117 с.
7. *Коваль Р.* Жовтневий календар «Незборимої нації» [Електронний ресурс] / Роман Коваль. — Режим доступу: <http://nezboryma-naciya.org.ua/show.php?id=1610>.
8. *Крупський І.* Доманицький Віктор Миколайович / І. Крупський // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Л., 2004. — Вип. 11. — С. 128—129.
9. *Кузнеців І.* До історії української колонії в Братиславі / І. Кузнеців // Братиславський вістник. — Братислава, 1933. — Ч. 1. — С. 11.
10. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Симон Наріжний. — Прага, 1942. — Част. 1. — 372 с. + ССXXXII.

11. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919—1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / Симон Наріжний. — К., 1999. — 272 с.
12. *Савка М.* Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20—30-ті рр. ХХ ст.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Мар'яна Савка. — Л., 2002. — 308 с.
13. *Сидоренко Н.* Зеркаль Сава / Н. Сидоренко // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Л., 2002. — Вип. 9. — С. 110.
14. *Сидоренко Н.* Пустовар Григорій / Н. Сидоренко // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Л., 2001. — Вип. 8. — С. 247—248.
15. Труды русской, украинской и белорусской эмиграции, изданные в Чехословакии в 1918—1945 гг. (Библиография с биографическими данными об авторах). — Прага, 1996. — Т. 1, част. 3. — С. 853—931.
16. Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922—1935. — Нью Йорк, 1959. — 248 с.
17. Фонд № 2: Зеркаль Сава Петрович (1896—[1979]): Національний університет «Києво-Могилянська Академія»; Наукова бібліотека НАУКМА; Науковий архів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1381>.

Юлія Витвицька

ТЕМАТИЧНА ПАЛІТРА ЖУРНАЛУ УКРАЇНСЬКОГО ПЛАСТУ «МОЛОДЕ ЖИТТЯ» НА ЕМІГРАЦІЇ (1931—1959 рр.)

Розглянуто тематичну палітру українського пластового журналу «Молоде Життя» під час його виходу в еміграції (1931—1959 рр.), окреслено принципи періодизації, визначено специфіку й особливості його виходу та досліджено основу тематичного спрямування видання. Проаналізовано структуру і тематичний вектор часопису у різні періоди його виходу в еміграції («європейський» («празький» і «мюнхенський») та «американський»).

Ключові слова: Пласт, преса, еміграція, журнал «Молоде Життя».

Рассмотрено тематическую палитру украинского пластового журнала «Молоде Життя» во время его выхода в эмиграции (1931—1959 гг.), обозначены принципы периодизации, определено специфику и особенности его выхода и исследовано основу тематического направ-